

Wiesław Szot

Miny jako problem bezpieczeństwa współczesnego świata

Rozważania w obszarze Międzynarodowego Prawa Humanitarnego

[...] miny lądowe wyróżniają się tym, że raz użyte nieprzerwanie wykonują swoje zadanie, chociaż konflikt zakończył się, a wojujący opuścili pole walki. Czekając na ofiarę, nie rozróżniają, czy będzie nią żołnierz, kobieta, dziecko lub staruszka zbierająca opał, aby ugotować posiłek dla rodziny. Istota problemu polega na tym, że o ile użycie tej broni było uzasadnione w dniu bitwy, w ciągu dwóch tygodni walk albo nawet dwóch miesięcy ich trwania, to w chwili, w której nastął pokój, miny tego nie zauważyły. Pozostały w gotowości, aby przysparzać nowych ofiar. Mówi się o nich, że są perfekcyjnymi żołnierzami zdolnymi „nieustannie pełnić służbę”. Wojna zakończyła się, a one nadal wypełniają swoje mordercze zadanie [...]

Jody Williams

[przemówienie z dn. 10.12.1997 r.

podczas uroczystości wręczenia pokojowej Nagrody Nobla]

Światowy proces rozbrojenia zapoczątkowany po drugiej wojnie światowej, obok kwestii nieproliferaacji broni masowego rażenia, środków przenoszenia oraz kontroli eksportu uzbrojenia dóbr strategicznych i technologii podwójnego zastosowania, stanowi istotny czynnik stabilizowania sytuacji i warunków życia ludności, a jednocześnie w pewien sposób gwarantuje zarówno bezpieczeństwo międzynarodowe, jak i wewnętrzne państw. Przez wszystkie karty historii ludzkości podejmowane były próby eliminowania konfliktów zbrojnych i wojen, ograniczenie ich okrucieństwa oraz ochrony

ludności cywilnej przed zbędnymi cierpieniami, jakie zawsze niosą wojna¹ i konflikt zbrojny, bez względu na zasięg ich działania.

Jak podaje B. Balcerowicz, konflikt zbrojny „[...] może być zakwalifikowany jako wojna w ujęciu czysto »klasycznym«, musi on spełniać kilka warunków: prawnych [...], strukturalnych [...], funkcjonalnych [...], ekonomicznych [...]”².

Konflikt zbrojny może być rozumiany jako: „działanie zbrojne naruszające (bądź mogące naruszyć) międzynarodowy pokój i bezpieczeństwo, jak na przykład: inwazja, interwencja zbrojna, starcie graniczne i wtargnięcie na terytorium innego państwa. Do nich zalicza się także wojny domowe mające pewien wymiar zewnętrzny (najczęściej wyraża się to w poparciu ze strony zewnętrznego sojusznika lub w istnieniu niebezpieczeństwa rozprzestrzeniania się konfliktu na państwa sąsiadujące w postaci napływu uchodźców”³.

Reakcja wojskowa na tego typu konflikt może być aktywna, lecz z zasady nieagresywne zaangażowanie prowadzone jest w ramach tzw. operacji innej niż wojna. W tej sytuacji działania dyplomatyczne i wojskowe będą zmierzały do zapobiegania i rozwiązania konfliktu poprzez proces negocjacji⁴. Konflikty o większym zasięgu lub niepowodzenie negocjacji prowadzone przez niezainteresowane strony zmuszają te strony do zastosowania środków wojskowych w celu rozwiązania powstałego konfliktu. Działania te mają zwykle na celu utrzymanie bądź przywrócenie pokoju, a także prowadzenie akcji humanitarnych.

Słowo „humanitaryzm” nabiera współcześnie szczególnie ważnego znaczenia. Wynika to bez wątpienia z tego, iż żyjemy w czasach, które obfitują w liczne konflikty zbrojne, których efektem są zniszczenia, ofiary, cierpienie, kalectwo i ogólnie brak poszanowania dla życia ludzkiego. Tragizm wojen, masowe mordy na ludności cywilnej jako rezultat konfliktów zbrojnych czy krwawe walki etniczne zmuszają do głębokiej refleksji nad rolą i postawą człowieka w tych działaniach oraz wymuszają konieczność dokonania oceny poczucia godności jednostki ludzkiej.

Jak stwierdził Jan Paweł II: „Potrzebna jest dziś nowa »wyobraźnia miłosierdzia«, której przejawem będzie nie tyle i nie tylko skuteczność pomocy, ale zdolność bycia bliżnim dla cierpiącego człowieka, solidaryzowania się z nim, tak aby gest pomocy nie był odczuwany jako poniżająca jałmużna, ale jako świadectwo braterskiej wspólnoty dóbr”⁵. Nie wolno nam nigdy zapomnieć o tym, iż: „wojna nie jest nigdy skierowana wyłącznie przeciwko materii, lecz zawsze równocześnie przeciwko ożywiającym tę materię siłom duchowym, a obu tych elementów rozdzielić od siebie nie sposób”⁶.

Współczesne konflikty zbrojne dowodzą, iż walka z użyciem różnego typu min jest niezwykle skutecznym sposobem realizacji działań zbrojnych. Pierwsze użycie min,

¹ Wojna „to stan prawny pozwalający dwóm lub większej liczbie wrogich grup rozwiązywać konflikt przez użycie siły zbrojnej”. Zob. J.J. Wiatr, *Socjologia wojska*, Warszawa 1992, s. 50.

² B. Balcerowicz, *Siły zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006, s. 113.

³ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 1998.

⁴ „Negocjacje to dwu- lub wielostronny proces komunikowania się, którego celem jest rozwiązanie konfliktu w sytuacji, gdy interesy zaangażowanych stron są sprzeczne, w co najmniej jednym obszarze, a osiągnięcie porozumienia może okazać się bardziej korzystne niż działanie wbrew sobie”. Zob. K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Toruń 1999, s. 125.

⁵ J. Paweł II, *List Apostolski „Novo Millennio Ineunte” Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, duchowieństwa i wiernych na zakończenie wielkiego jubileuszu roku 2000*, pkt 50.

⁶ C. Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s. 95.

które wypełnione były prochem, nastąpiło w 1403 r. podczas wojny pomiędzy Pizą a Florencją. Wtedy to florentczycy podczas oblężenia Pizy po raz pierwszy zdetonowali ładunek prochowy⁷.

Problem zasadności używania min, szczególnie min przeciwpiechotnych, należy do zakresu procesu rozbrojenia, której to kwestii społeczność międzynarodowa poświęciła i nadal poświęca dużo uwagi. Współczesne miny są bowiem bronią o ogromnych możliwościach i dużej elastyczności wykorzystania wynikającej z aspektu stosowania ich w różnych warunkach i sytuacjach. Odzwierciedleniem realizowanych działań społeczności międzynarodowej w obszarze ograniczenia stosowania min są poczynania na różnych płaszczyznach, które doprowadziły do zawarcia licznych umów i deklaracji międzynarodowych⁸.

Doświadczenia z konfliktów zbrojnych o zasięgu lokalnym wskazują, że mimo konwencji o zakazie stosowania min przeciwpiechotnych w dalszym ciągu są one wykorzystywane przez wojska walczących stron. W 2005 r. stwierdzono, że masowo używały min przeciwpiechotnych wojska rosyjskie w trakcie konfliktu w Czeczenii.

Ponadto udowodniono już w latach wcześniejszych użycie min przeciwpiechotnych w wielu konfliktach zbrojnych o charakterze międzynarodowym i lokalnym. Stronami, które stosowały te środki walki, były między innymi: „w Birmie – siły rządowe oraz co najmniej 10 grup odłamowych; na Sri Lance – siły rządowe i rebelianci; w Nepalu – odłamowe grupy maoistowskie; w Afganistanie – siły rządowe i rebelianci; w Demokratycznej Republice Konga – siły rządowe i odłamowe; w Ugandzie – siły odłamowe; w Somalii – różne frakcje konfliktu”⁹.

Miny przeciwpiechotne są przyczyną cierpień i ofiar wśród ludności, głównie w najbiedniejszych częściach świata, i stanowią poważną przeszkodę dla rozwoju gospodarczego. Hamują powrót uchodźców i wysiedleńców oraz utrudniają akcje pomocy humanitarnej, odbudowę, rehabilitację i przywracanie normalnych warunków socjalnych¹⁰.

Czym są te tak bardzo skuteczne środki walki, które jeszcze po zakończeniu działań bojowych spełniają swoje zadanie? Aby na to pytanie odpowiedzieć, należałoby posłużyć się odpowiednimi przepisami i dokumentami, w których ten problem jest przedstawiony. W tym przypadku oczywiście odniosę się do dokumentów z obszaru międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych.

Kwestia min przeciwpiechotnych została uregulowana w trzech zasadniczych dokumentach prawa humanitarnego:

- Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń z dnia 10.10.1980 r., załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki;

⁷ *Encyklopedia wojskowa*, Warszawa 1936, s. 510.

⁸ *Deklaracja w sprawie pocisków wybuchających małego kalibru*, Petersburg, 11 grudnia 1868. Deklaracja ta jest pierwszą wielostronną umową międzynarodową zabraniającą używania niektórych rodzajów broni, w tym również min jako „substancji piorunujących czy zapalnych, wagi mniejszej niż 400 gramów”. Zob. Tekst Deklaracji, [w:] M. Flemming, *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych. Zbiór dokumentów*, Warszawa 2003, s. 173.

⁹ Zob. W. Bieńkowski, *Wykorzystanie broni minowej w polityce obronnej współczesnych państw*, Warszawa 2003.

¹⁰ Zob. Rozporządzenie nr 1724/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 23 lipca 2001 r. dotyczące działań przeciwko minom przeciwpiechotnym w krajach rozwijających się, pkt 2.

- Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń zgodnie z poprawkami z dnia 03.05.1996 roku, załączony do Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki;
- Konwencja w sprawie zakazu użycia, gromadzenia, produkcji oraz przenoszenia min przeciwpiechotnych oraz ich zniszczeniu z dnia 03.12.1997 roku, zwana również Konwencją ottawską.

W dniu 10.10.1980 r. podczas Konferencji Międzynarodowej w Genewie została uchwalona Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki (Convention on Certain Conventional Weapons – Konwencja CCW; Dz.U. z 1984 r., nr 23, poz. 104).

Powyższa konwencja stanowi zbiór ogólnych przepisów i postanowień proceduralnych. Wszelkiego typu zakazy i ograniczenia odnoszące się do stosowania min zawarte zostały w Protokole II Konwencji¹¹, który opiera się na ogólnej zasadzie prawa wojennego mówiącej, że strony konfliktu zbrojnego nie mają nieograniczonego doboru metod prowadzenia walki, jak również zakazie stosowania broni powodującej nadmierne cierpienia oraz długotrwałe szkody w środowisku naturalnym. W dokumencie tym została również określona definicja miny¹². Protokół nie dotyczy min przeciwokrętowych stawianych na morzu i na wodach śródlądowych.

Istotnym aspektem powyższego dokumentu jest również to, iż definiuje on pojęcie „miny-pułapki”¹³. Mina pułapka oznacza urządzenie lub materiał, który jest przeznaczony, skonstruowany albo przystosowany do zabijania lub ranienia i który działa nieoczekiwanie, gdy człowiek poruszy pozornie nieszkodliwy przedmiot, przybliży się do niego lub wykonana pozornie bezpieczną czynność (art. 2, pkt 1).

Protokół II (art. 3, pkt. 3) zakazuje używania min przeciwko ludności cywilnej a ponadto w sposób niekontrolowany polegający na:

- umieszczaniu min poza obiektem wojskowym lub wymierzaniu w obiekt inny niż wojskowy;
- wykorzystaniu metody lub środka przenoszenia, który nie zapewnia skierowania tego środka przeciwko konkretnemu obiektowi wojskowemu;
- możliwości spowodowania przypadkowej utraty życia przez osoby cywilne, ranienia takich osób lub uszkodzenia obiektów cywilnych, jeżeli byłoby to niewspółmierne do przewidywanej korzyści wojskowej.

Bardzo często, ze względu na specyficzną budowę, nie każda mina musi zawierać wszystkie elementy konstrukcyjne¹⁴, by stać się środkiem rażenia. Wystarczy

¹¹ Protokół w sprawie zakazu lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń (Protokół II) z dnia 10 października 1980 r.

¹² Mina to dowolny środek wybuchowy umieszczony w ziemi, na lub w pobliżu ziemi albo innej powierzchni i przeznaczony do wybuchu lub odpalenia wskutek obecności, bliskości lub zetknięcia się z nim osoby albo pojazdu, a „zdalnie ustawiona mina” oznacza tak zdefiniowaną minę ustawioną za pomocą działa, rakiety, moździerza lub podobnego środka albo też zrzucaną ze statku powietrznego. Zob. Protokół II, art. 2, pkt 1.

¹³ Zob. *ibidem*, pkt 2.

¹⁴ Zasadnicze elementy miny: ładunek wybuchowy (materiał wybuchowy), korpus (obudowa), zapalnik (urządzenie pobudzające).

by zawierała: ładunek wybuchowy i zapalnik, a jest już środkiem rażenia. Dlatego też w dokumencie tym zawarta jest również definicja „inne urządzenia”¹⁵. „Inne urządzenia” oznaczają ręcznie umieszczane środki wybuchowe i urządzenia przeznaczone do zabijania, ranienia lub wyrządzania szkód zdalnie lub samoczynnie pobudzone po upływie określonego czasu.

Dokument zabrania stosowania min w miastach, osiedlach, wsiach i innych rejonach o podobnym skupieniu osób cywilnych, w których nie toczą się walki między siłami lądowymi lub walki takie bezpośrednio w tych rejonach nie zagrażają (art. 4). Zwrócono jednak uwagę na to, iż nie zabroniono stosowania min w obrębie obiektu wojskowego lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie, ale pod warunkiem, gdy podjęto działania dla ochrony ludności cywilnej (ppkt b).

Zapisy Protokołu II w sposób dość istotny ograniczyły użycie min „zdalnie ustawianych”, czyli min ustawianych za pomocą różnych środków przenoszenia (raket, pocisków, miotaczy, wyrzutników). W przypadku zamiaru zastosowania min zdalnie ustawianych niezbędne jest spełnienie trzech podstawowych wymogów: pierwszy – dopuszcza użycie min „zdalnie ustawianych” tylko wobec obiektów wojskowych lub na terenie, na którym znajdują się obiekty wojskowe przy jednoczesnym spełnieniu obowiązku ich dokładnej rejestracji¹⁶ (art. 5, pkt 1 a); drugi – nakazuje wyposażenie min w skuteczne mechanizmy samolikwidacji, tj. takie, które spowodują, że mina samoczynnie ulegnie rozbrojeniu lub zniszczeniu, jeżeli przestanie służyć celowi wojskowemu (art. 5, pkt 1 b); trzeci – nakłada obowiązek powiadomienia (ostrzeżenia) ludności cywilnej o rozmieszczaniu min zdalnie ustawianych (art. 5, pkt 2).

Protokół II w celu wyeliminowania niekontrolowanego użycia min w art. 7 „Ewidencja i ujawnianie danych o rozmieszczeniu pól minowych, min i min-pułapek” zobowiązał państwa, po zakończeniu działań zbrojnych (wojennych), do wymiany między walczącymi stronami informacji na temat rozmieszczenia pól minowych, min i min-pułapek (pkt 3) oraz przekazania Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych wszelkich informacji na ten temat (pkt 3, ppkt III).

Bardzo znaczącym osiągnięciem Protokołu II jest wprowadzenie do prawa wojennego zakazów dotyczących stosowania min-pułapek (art. 6) „Zakaz użycia niektórych min-pułapek”. Dokument zabrania stosowania min-pułapek mających postać przedmiotów pozornie bezpiecznych, które zostały skonstruowane tak, aby można było w nich umieścić materiał wybuchowy i spowodować jego wybuch w przypadku zbliżenia się do miny lub jej poruszenia. Wprowadzenie tego zakazu ma istotne znaczenie dla ochrony ludności cywilnej, która po zakończeniu działań wojennych na danym terytorium mogłaby być narażona na działanie znajdujących się tam min-pułapek¹⁷.

Konwencja o zakazie lub ograniczeniu... z 1980 r. wraz z dołączonym do niej protokołem (Protokół II) nie zobowiązały stron do jakichkolwiek działań, których celem by-

¹⁵ Protokół II, art. 2, pkt 3.

¹⁶ Rejestracja – w rozumieniu niniejszej Konwencji polega na dokładnym sporządzeniu dokumentacji bojowej (plany, szkice, formularze) miejsca ustawienia pól minowych (dotyczy to również pól narzutowych).

¹⁷ Zakaz dotyczy stosowania min, które są dołączone lub upodobnione do: międzynarodowo uznanych ochronnych oznak, znaków lub sygnałów; chorych, rannych lub zwłok; miejsc grzebania lub kremacji albo mogił; urządzeń medycznych; zabawek dziecięcych; żywności lub akcesoriów kuchennych; przedmiotów o wyraźnym religijnym charakterze; zabawek, dzieł sztuki lub miejsc kultu; zwierząt lub ich szczątków.

łoby ograniczenie lub likwidacja posiadanych arsenałów i magazynów min. W tej sytuacji powyższy dokument nie był traktatem rozbrojeniowym, lecz spowodował, jak określa W. Bieńkowski: „skodyfikowanie zasad prowadzenia walki zbrojnej opierających się zasadzie humanitaryzmu”¹⁸.

Protokół II – nie spełniał jednak wszystkich oczekiwań, które mogłyby się przyczynić do likwidacji tego środka walki. Ze względu na niedoskonałość Protokołu II, co oceniono w czasie konferencji przeglądowych, należało dokonać istotnych poprawek w tym dokumencie. W czasie obrad w Genewie toczących się od 14 lutego 1994 r. do stycznia 1995 r. międzynarodowa grupa ekspertów ograniczyła zakres prac związanych z nowelizacją Konwencji do Protokołu II. Efektem prac było opracowanie znowelizowanego Protokołu II.

Jako normę wprowadzono wówczas ograniczenie stosowania min przeciwpiechotnych w konfliktach zbrojnych niemających charakteru międzynarodowego. W maju 1994 r. odbyła się w Genewie druga międzynarodowa konferencja organizacji pozarządowych w sprawie min przeciwpiechotnych. Uczestniczyło w niej 75 organizacji pozarządowych, które reprezentowane były przez ponad 110 delegatów pod nazwą Międzynarodowa Kampania na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych (ICBL – ang. *International Campaign to Ban Landmines*).

Od początku swego istnienia Międzynarodowa Kampania na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych (powstała w 1992 r. z inicjatywy 6 organizacji pozarządowych: Handicap International, Human Rights Watch, Medico International, Mines Advisory Group, Physicians for Human Rights oraz Vietnam Veterans of America Foundation) określiła się jako elastyczna sieć organizacji międzynarodowych apelująca o powszechny zakaz używania, produkcji, przechowywania i transferu min przeciwpiechotnych. W ramach swojej działalności podejmowała ona kroki zmierzające do zwiększenia nakładów na akcję rozminowania i pomoc ofiarom min przeciwpiechotnych.

We wrześniu 1994 r. ówczesny prezydent Stanów Zjednoczonych Bill Clinton zaapelował o całkowite wyeliminowanie min przeciwpiechotnych z arsenałów światowych. Reakcją Departamentu Stanu USA na takie wyzwanie prezydenta była propozycja: zamiast eliminacji min – wprowadzenie ograniczeń w ich stosowaniu. Taka postawa Departamentu Stanu – była oczywiście sprzeczna z kierunkiem działania przedstawicieli Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych.

W marcu 1996 r. w działalność Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych włącza się dowódca operacji Pustynna Burza gen. Norman Schwartzkopf wraz z liczną grupą emerytowanych oficerów armii amerykańskiej.

Osobami ze świata polityki, które aktywnie włączyły się w kampanię przeciwko stosowaniu min przeciwpiechotnych, byli m.in.: Księżna Walii Diana, papież Jan Paweł II, Kofi Annan, Jolanta Kwaśniewska, Ryutaro Hashimoto.

W maju 1996 r. prezydent Clinton na kanwie krytycznej postawy Departamentu Stanu USA wobec problemu min przeciwpiechotnych ogłosił nowe założenia polityki dotyczące spraw stosowania tego środka walki. Najistotniejszymi postulatami było to, iż:

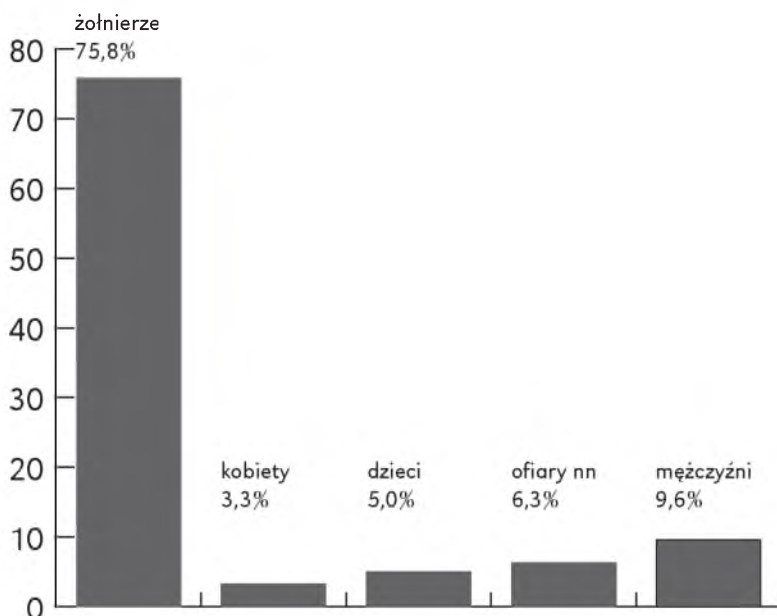
---

¹⁸ W. Bieńkowski, *Miny przeciwpiechotne w świetle prawa międzynarodowego*, „Zeszyty Naukowe AON” 2002, nr 2(47), s. 292.

Miny jako problem bezpieczeństwa współczesnego świata...

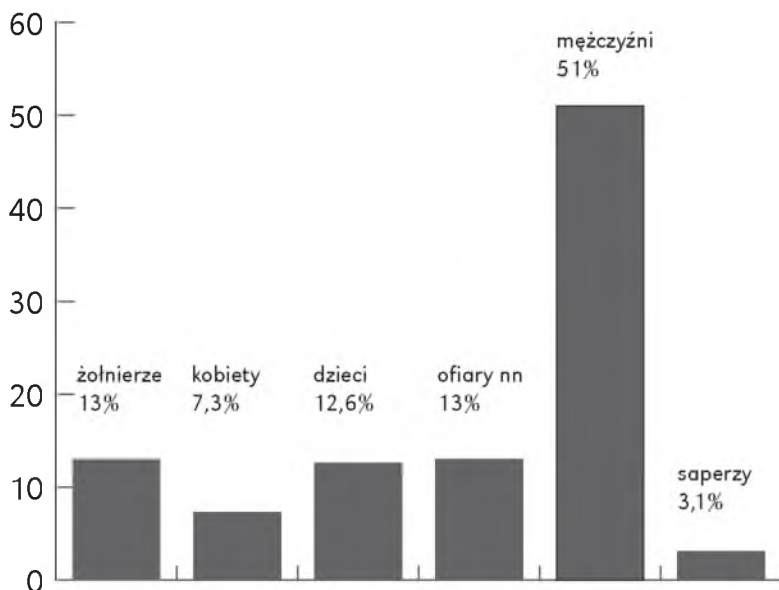
- po pierwsze – proponował wprowadzenie do końca 1999 r. zakazu min nieposiadających elementów samolikwidacji, z wyjątkiem min założonych przez armię amerykańską w Korei na linii demarkacyjnej;
- po drugie – poparł stosowanie min przeciwpiechotnych wyposażonych w elementy samolikwidacji, tak długo dopóki nie zostanie osiągnięte ogólnoświatowe porozumienie w sprawie zakazu ich stosowania;
- po trzecie – sugerował zwiększenie intensywności prowadzenia rozmów międzynarodowych odnoszących się do zakazu i w konsekwencji do całkowitego wyeliminowania min przeciwpiechotnych z arsenałów wojskowych.

Prowadzona na szeroką skalę działalność Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych w 1996 r. zaczęła powoli przynosić oczekiwane rezultaty. W marcu tego samego roku grupa prezydentów sześciu krajów Ameryki Środkowej ogłosiła wspólny zamiar powstrzymania się przez ich kraje od stosowania, produkcji i handlu minami przeciwpiechotnymi, a w czerwcu Ministerstwo Obrony Danii ogłosiło deklarację, w której zobowiązało się do niestosowania min przeciwpiechotnych.

Rysunek 1. Skutki działania min w byłej Jugosławii w trakcie konfliktu zbrojnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: I. Woodmansey, *The silent Menace – Landmines in Bosnia and Herzegovina*, ICRC 1997, s. 20–21.

Rysunek 2. Skutki działania min w byłej Jugostawii po zakończeniu konfliktu zbrojnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: I. Woodmansey, *The silent Menace...*, s. 20.

W dniu 3 maja 1996 r. opracowano znowelizowany tekst Protokołu II¹⁹. Dokument ten znacznie wzmocnił i rozszerzył w aspekcie prawnym Protokół II z 1980 r. Zasadność stosowania powyższego dokumentu poszerzono do konfliktu zbrojnego niemającego charakteru międzynarodowego (art. 1, pkt 3). Określono w nim również:

- pojęcie „miny przeciwpiechotnej”²⁰ (art. 2, pkt 3),
- zakaz stosowania min przeciwko ludności cywilnej (art. 3, pkt 7),
- ograniczenia konstrukcyjne (art. 3, pkt 3, 6),
- zakaz stosowania min przeciwko celom innym niż wojskowe – bez odróżnienia (art. 3, pkt 8),
- konieczność posiadania mechanizmów samozniszczenia oraz samoneutralizacji (art. 6, pkt 3).

Znowelizowany Protokół II z 1996 r. wprowadził szczegółowe regulacje prawne w aspekcie możliwości użycia min zdalnie ustawianych, a jednocześnie sprecyzował pojęcie „mina zdalnie ustawiona”. Mina zdalnie ustawiona (art. 2, pkt 2) to *mina, która nie jest bezpośrednio rozmieszczona, a jest wyrzucona przez jednostkę artyleryjską, raketę, wyrzutnię raket, przez moździerz lub urządzenie podobne, albo jest zrzucona ze statku powietrznego. Nie uważa się za minę zdalnie ustawioną*

¹⁹ Protokół w sprawie zakazu lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń, Genewa, 3 maja 1996 r. (Protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r.) – wszedł w życie w dniu 3 grudnia 1998 r.

²⁰ „Mina przeciwpiechotna – to mina tak skonstruowana, że wybucha w razie obecności, bliskości lub zetknięcia się z osobą i przeznaczona jest do wyłączenia z walki, ranienia lub zabicia jednej lub większej liczby osób”.

min wyrzuconych na odległość mniejszą niż 500 metrów przez system umieszczony na ziemi.

Protokół II znowelizowany podtrzymuje zakazy zwarte w jego pierwszej postaci a odnoszące się do kwestii użycia min i zabrania stosowania przeciwpiechotnych min narzutowych o ile nie spełniają one wymogu samozniszczenia i samounieczywnienia (art. 6, pkt 2 i 3), określonego w „Załączniku technicznym”.

Dodatkowo zwrócono uwagę na negatywne skutki wywierane na ludność cywilną w wyniku oddziaływania min zdalnie ustawianych. W celu ochrony tejże ludności Protokół II nakazuje konieczność skutecznego uprzedzenia ludności cywilnej o zamiarze wykorzystania tego typu minowania (art. 6, pkt 4), pod warunkiem gdyby miało to mieć dla niej negatywne następstwa. Zapis powyższy zastrzega jednocześnie, iż w sytuacji, gdy okoliczności na to nie pozwalałyby można tej zasady nie spełnić, *chyba że okoliczności nie pozwalają na to*. Tak dokonany zapis otwiera „furtkę” do nieprzestrzegania zasady informowania ludności cywilnej, albowiem nie precyzuje konkretnych sytuacji i okoliczności, które mogą doprowadzić do nieinformowania tejże ludności. Wynika to bowiem z tego, iż różna może być interpretacja pojęcia „okoliczności nie pozwalają”. Ograniczenia prawne, uniemożliwiające dokonywania transferu min zostały zawarte w art. 8 „Przekazywanie”. Przekazywanie min oznacza (art. 2, pkt 15) *poza materialnym wycofaniem min z terytorium państwa lub ich materialnym wprowadzeniem do innego państwa, przekazywanie prawa własności i kontroli nad minami, nie oznacza jednak odstąpienia terytorium, na którym miny zostały rozmieszczone*.

Państwa przystępujące do Konwencji zobowiązały się do nieprzekazywania min, których użycie jest zabronione przez Protokół (art. 8, pkt 1a), a ponadto w celu wyeliminowania podmiotów niepaństwowych z rynku handlu bronią (nielegalnego handlu) uznały, iż jedyną stroną upoważnioną do odbioru min dopuszczonych do obrotu jest państwo (art. 8, pkt 1b).

Kolejnym krokiem zmierzającym do dalszego ograniczenia transferu min jest art. 8, pkt 1c – mówiący, iż: Umawiająca się strona zobowiązuje się nie przekazywać min przeciwpiechotnych państwom, które nie są związane przez protokół. Zapis powyższy daje przesłanki temu, aby z jednej strony zachęcać inne państwa do przystąpienia do Konwencji, a z drugiej strony daje pewną gwarancję, iż dokonany transfer minami przeciwpiechotnymi pomiędzy państwami, które przystąpiły do Konwencji, jest dokonany za przyzwoleniem innych państw sygnatariuszy Konwencji. Dopuszcza się jednak warunkowe przekazanie min dla państw niebędących stroną Konwencji pod warunkiem zobowiązania się tych państw do bezwzględnego przestrzegania zasad zawartych w Protokole II. Bardzo istotną sprawą w obszarze transferu jest zagwarantowanie współodpowiedzialności strony (art. 8, pkt 1d) przekazującej miny, jak i strony przyjmującej miny przeciwpiechotne do przestrzegania zgodności każdego transferu opartego na regułach Protokołu oraz normach międzynarodowego prawa humanitarnego.

Obszarem bardzo istotnym ze względu na stan bezpieczeństwa ludności cywilnej jest system ewidencjonowania zapór minowych. Zarówno Protokół II (art. 7), jak i Znowelizowany Protokół II z 1996 r. (art. 9) w swoich treściach potwierdzają i wzmacniają ustalenia odnoszące się do potrzeby ewidencjonowania min, pól minowych oraz stref i obszarów zaminowanych. W odniesieniu do min, które nie są zakładane zdalnie, wojska państw-stron Konwencji zobowiązane są do dokład-

nego oznaczenia na mapach i szkicach miejsca ustawienia min przeciwpiechotnych, z uwzględnieniem współrzędnych topograficznych oraz wymiarów pól minowych. Ma to istotne znaczenie szczególnie po zakończeniu działań zbrojnych, kiedy należy przystąpić do prac związanych z rozminowaniem poszczególnych obszarów. Dobrze wykonana dokumentacja zawierająca ewidencję pól minowych ułatwia ich lokalizację, skraca czas prac rozminowania. W dokumentacji takiej powinny znaleźć się informacje dotyczące: liczby min, ich typów, rodzaju zastosowanych zapalników, ilości min zawierających elementy nieusuwalności oraz wszelkie dane, które mogą okazać się przydatne podczas realizacji zadań wynikających z rozminowania terenów.

Zapis art. 9, pkt 2 Znowelizowanego Protokołu II z 1996 r. nakłada na strony konfliktu obowiązek zachowania całej dokumentacji ewidencyjnej dotyczącej pól minowych, stref zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń. Dokumentacja ta ułatwi bowiem podjęcie wszelkich niezbędnych kroków i działań zmierzających do ochrony ludności cywilnej przed oddziaływaniem min przeciwpiechotnych, ustawionych w polach lub strefach minowych. Dokumentacja winna być przechowywana na odpowiednio wysokich szczeblach dowodzenia, które zagwarantują jej bezpieczeństwo.

W odniesieniu do innych nakładanych przez Znowelizowany Protokół II... obowiązków na siły zbrojne państw-stron Konwencji, należy wymienić:

- zobowiązanie stron konfliktu do usuwania założonych przez nie pól minowych (art. 10) – „Usuwanie pól minowych, obszarów zaminowanych, min, min-pułapek i innych urządzeń oraz współpraca międzynarodowa w tym zakresie”;
- ochronę osób wypełniających misje utrzymania pokoju, ustalania faktów o charakterze humanitarnym, misje Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża oraz misje badawcze (art. 12) – „Ochrona przed polami minowymi, strefami zaminowanymi, minami, minami-pułapkami i innymi urządzeniami” – odpowiednio w pkt 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7;
- wprowadzenie mechanizmów umożliwiających ocenę realizacji postanowień, poprzez wzajemne konsultowanie się i współdziałanie w kwestiach zawartych w Umowie (art. 13) – „Konsultacje Wysokich Umawiających się Stron”. W tym celu został wprowadzony system corocznych konferencji, których zadaniem jest prowadzenie analizy i oceny wdrażania w życie postanowień Protokołu II (art. 13, pkt 1).

W znowelizowanym tekście Protokołu II dużo miejsca poświęcono technicznym wymaganiom konstrukcyjnym min, które winny być spełnione przy ich projektowaniu.

Wskazania dotyczące rozwiązań konstrukcyjnych min w zakresie ich: ewidencjonowania (pkt 1) „Ewidencjonowanie”, wykrywalności (pkt 2) „Wskazania dotyczące wykrywalności”, samozniszczenia i samounieczywnienia (pkt 3) „Wskazania dotyczące samozniszczenia i samounieczywnienia”, oraz międzynarodowej sygnalizacji pól minowych i stref zniszczeń, (pkt 4) „Międzynarodowa sygnalizacja pól minowych i stref zaminowanych” zostały określone w „Załączniku technicznym do znowelizowanego Protokołu II”.

Uzupełnienie Protokołu II „Załącznikiem technicznym” zobowiązało strony konwencji do pewnych ograniczeń związanych z używaniem min przeciwpiechotnych w aspekcie ich technicznych warunków wykonania oraz przechowywania. „Załącznik” zobowiązał strony Protokołu, aby miny przeciwpiechotne wyprodukowane po 1 stycznia 1997 r. posiadały części metalowe reagujące zwrotnym sygnałem elektro-

magnetycznym, równoważnym reakcji jednego kawałka metalu o masie 8 gramów żelaza (pkt 2a). Powyższy zapis wprowadził zakaz stosowania min niewykrywalnych indukcyjnymi wykrywaczami metalu. Taki stan rzeczy jest bardzo istotny, albowiem większość pododdziałów wojsk inżynieryjnych do wykrywania min wykorzystuje właśnie wykrywacze indukcyjne. W tym przypadku zmniejsza się stopień zagrożenia detonacją miny, wywołanej jej nieodnalezieniem czy niewykryciem.

Wiele krajów posiada zapasy min wyprodukowanych jeszcze przed 1 stycznia 1997 r., które w większości były konstruowane jako niewykrywalne za pomocą urządzeń elektromagnetycznych. W tym przypadku kraje, które przystąpiły do Konwencji, zostały zobowiązane do zmodyfikowania budowy konstrukcyjnej min przeciwpiechotnych, niespełniających powyższego wymogu.

Istotnym wymogiem, jaki nałożono na państwa, zawartym w „Załączniku technicznym” Protokołu II było posiadanie przez miny przeciwpiechotne mechanizmów samozniszczenia oraz samolikwidacji (pkt 3). Zastosowane rozwiązania konstrukcyjne min powinny zapewnić to, iż wszystkie miny przeciwpiechotne zdalnie stawiane, winny być tak skonstruowane, aby w ciągu 30 dni od momentu ich ustawienia – same się zniszczyły. Wyposażanie min przeciwpiechotnych w mechanizmy samozniszczenia i samoneutralizacji jest dla państw posiadających te miny dość dużym problemem. Wyposażenie min przeciwpiechotnych w takie mechanizmy pociąga za sobą konieczność zastosowania dość kosztownych układów elektronicznych (urządzeń elektronicznych, które muszą cechować się wysokim stopniem niezawodności bez względu na warunki atmosferyczne i klimatyczne), a jednocześnie wymusza potrzebę zapewnienia ich wodoszczelności. Dodatkowym wymogiem jest konieczność zastosowania wspomagającego ten proces mechanizmu samozniszczenia, który spowoduje, że po 120 dniach od momentu założenia min, spośród 1000 ustawionych w terenie, nie powinna pozostać w miejscu ich ustawienia nie więcej niż jedna uzbrojona mina. Taki zapis daje, chociaż „cień” nadziei na to, iż po zakończeniu działań zbrojnych – miny poprzez samolikwidację nie będą już stanowiły zagrożenia do osób cywilnych, powracających do swoich stron po ustaniu działań zbrojnych.

Istotną sprawą ujętą w powyższym Protokole II CCW było także zwrócenie uwagi na ochronę osób wypełniających misje utrzymania pokoju (art. 12, pkt 2), ustalenie faktów o charakterze humanitarnym (art. 12, pkt 3), misje Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża (art. 12, pkt 4), inne misje humanitarne i badawcze (art. 12, pkt 5).

Protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r. w aspekcie prawa humanitarnego jest pierwszym dokumentem dotyczącym problematyki min, w tym głównie min przeciwpiechotnych, który jednocześnie określił pewne warunki i wymogi w ich konstrukcji technicznej. Należy przewidywać, że wymogi te w aspekcie innowacyjnym będą wprowadzone tylko w krajach bogatych, w przypadku pozostałych państw (krajów biedniejszych) nie zostaną uwzględnione, albowiem dodatkowe wydatki mogą wpłynąć na obniżenie potencjału obronnego tych państw²¹. Pomimo wielu innych ustaleń zawartych w tym dokumencie należy zauważyć, że siła jego oddziaływania w aspekcie prawnym jest znikoma. Istotną wadą Protokołu II jest to, iż nie określa on mechanizmów umożliwiających kontrolę realizacji jego postanowień przez państwa członkowskie, które do niego przystąpiły.

²¹ W. Bieńkowski, *Miny przeciwpiechotne...*, s. 298–299.

Pomimo pewnych nieścisłości Protokół II stanowi niezwykle ważny element w tworzeniu i rozwoju prawa humanitarnego. Dokument wprowadził obowiązek oczyszczania terenu i obszarów zaminowanych przez stronę, która w danym czasie sprawuje kontrolę nad tym rejonem. Ze względu na to, iż nie jest możliwe, aby przewidzieć, która strona danego konfliktu będzie miała pieczę nad obszarem, a jednocześnie dla ujednoczenia sposobów informowania zarówno stron konfliktu, jak i danej społeczności lokalnej, wprowadzono międzynarodowy system sygnałów i znaków ostrzegawczych o istniejącym zagrożeniu minowym. Aby zmniejszyć możliwości prowadzenia przedsięwzięć w zakresie sprzedaży i dystrybucji starych i nowych konstrukcji min, w Protokole II wprowadzono ograniczenia dotyczące transferu min.

Od 1990 r. Międzynarodowy Czerwony Krzyż oraz wiele innych organizacji humanitarnych zaczęły odnotowywać i dokumentować wzrastającą z roku na rok liczbę ofiar działania min przeciwpiechotnych. Ofiarami stawały się w większości osoby cywilne, a ich wypadki z minami następowały zwykle po zakończeniu konfliktu zbrojnego. Wraz z upływem czasu od momentu wprowadzenia Protokołu II nie malała liczba ofiar działania min przeciwpiechotnych. W tej sytuacji okazało się, że Protokół II oraz jego znowelizowana wersja z dnia 3 maja 1996 r. okazały się mało skuteczne i niewyczerpujące dla ograniczenia i zakazu używania pewnych broni konwencjonalnych, w tym min przeciwpiechotnych.

W tej sytuacji w październiku 1996 r. pod patronatem rządu Kanady zorganizowano konferencję w Ottawie nt. „W drodze do światowego zakazu min przeciwpiechotnych”²². Kolejny rok przyniósł wiele międzynarodowych spotkań, których celem było skłonienie i przekonanie rządów innych państw do poparcia i uczestniczenia w sprawie działań na rzecz likwidacji min przeciwpiechotnych.

Owoce tych intensywnych prac, na których kształt miała istotny wpływ Deklaracja brukselska²³, stała się konferencja dyplomatyczna²⁴ w Oslo zakończona podpisaniem Konwencji o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz ich zniszczeniu²⁵, Ottawa, 3–4 grudnia 1997 r., tzw. Konwencja ottawska.

Po raz pierwszy w historii państwa zgodziły się na wprowadzenie zakazu broni używanej powszechnie na całym świecie, ze względu na ogromne koszty ludzkie ponoszone w wyniku jej stosowania. Konwencja ottawska opiera się na fundamentalnych zasadach prawa humanitarnego zakazującego stosowania pewnych rodzajów broni.

W opinii międzynarodowej tzw. Konwencja ottawska została odnotowana jako kamień milowy w kampanii na rzecz zakazu stosowania min przeciwpiechotnych. Jest bowiem rezultatem ważnego procesu mobilizującego opinię publiczną oraz wiele or-

²² *Ibidem*.

²³ Konferencja w Brukseli (24–12.06.1997 r.) – zakończyła się przyjęciem Deklaracji brukselskiej, która wzywała społeczność międzynarodową do opracowania międzynarodowej umowy, która by zabraniała składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych.

²⁴ W konferencji, która odbyła się 01–18.09.1997 r., uczestniczyło 91 państw, a 38 w roli obserwatorów.

²⁵ Według stanu ze stycznia 2005 r. stronami konwencji są 144 państwa. 8 państw podpisało, lecz do tej pory nie ratyfikowało konwencji. Są to: Brunei, Etiopia, Haiti, Indonezja, Polska, Ukraina, Vanuatu, Wyspy Cooka, Wyspy Marshalla. 42 państwa nie podpisały konwencji. W tej grupie znajdują się m.in. USA, Chiny, Rosja, Izrael i Pakistan, czyli najwięksi producenci min przeciwpiechotnych. Stany Zjednoczone zapowiedziały przystąpienie do Konwencji w 2006 r., ale tylko pod warunkiem wprowadzenia w życie odpowiednich alternatywnych systemów defensywnych. Jednakże w marcu 2004 r. na Konferencji rozbrojeniowej w Genewie przesunęły ten termin na 2010 r.

ganizacji, agencji międzynarodowych i rządów w obliczu kryzysu humanitarnego. Konwencja nakazuje usunąć w ciągu 10 lat (można wydłużyć ten okres o kolejne 10 lat) wszystkie pola minowe znajdujące się pod jurysdykcją lub kontrolą państwa-strony oraz zniszczyć posiadane zapasy min przeciwpiechotnych w ciągu 4 lat od momentu wejścia w życie powyższej konwencji (art. 4)²⁶.

Paradoksem jest, że pomimo obowiązywania Konwencji ottawskiej od dziewięciu lat min rozmieszczonych na naszym globie nie ubyło. Wręcz przeciwnie, każdą usuniętą zastąpiło dziesięć nowych, lepszej generacji. Na uwagę zasługuje fakt, że Konwencja nie została ratyfikowana przez Stany Zjednoczone i Rosję.

Konwencja ottawska jest bardzo ważnym dokumentem, którego ratyfikacja przez wszystkie państwa ma na celu wyeliminowanie min przeciwpiechotnych ze wszystkich arsenałów sił zbrojnych krajów całego świata. Swoje poparcie dla ratyfikacji Konwencji ottawskiej przez Polskę wyraził Prezydent RP Aleksander Kwaśniewski, mówiąc, że: „podpisanie tego porozumienia to nie tylko kwestia strategii, ale moralności”²⁷.

W celu osiągnięcia tak wzniesłego efektu prac społeczności międzynarodowej zmierzającej do pozbycia się tego typu śmiertelnej broni w Konwencji określono podstawowe kierunki działań, które winny być podjęte w charakterze: powszechnego zakazu konstruowania, produkcji, składowania, przekazywania i używania min.

Traktat ottawski jest efektem uchwalenia 10 grudnia 1996 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych rezolucji 51/45 S wzywającej wszystkie państwa do podjęcia wysiłków doprowadzenia do pomyślnego zakończenia rokowań w sprawie międzynarodowego porozumienia, skutecznego i prawnie stanowczego, zabraniającego użycia, składowania, produkcji i przekazywania lądowych min przeciwpiechotnych.

Zawarta w tekście Konwencji ottawskiej definicja miny przeciwpiechotnej (art. 2, pkt 1) nieznacznie różni się od podanej w Znowelizowanym Protokole II z 1996 r. odnoszącej się do zamiany formuły, jest to mina głównie tak skonstruowana, że wybuchą²⁸ na określenie mina skonstruowana dla wybuchania²⁹. Zapis dokonany w Konwencji ottawskiej pozwala uniknąć dwuznaczności podczas określania, czy dana mina spełnia kryteria miny przeciwpiechotnej, czy jest też miną przeciwpancerną.

Poszerzona została definicja „urządzenia przeciwmanipulacyjne” (art. 2, pkt 3) o sformułowanie „lub innego umyślnego poruszenia miny”. Tak przyjęta definicja rozszerza zakres pojęć odnoszących się do min przeciwpiechotnych na miny przeciwpancerne, które również w większości przypadków są wyposażone w elementy nieusuwalności (urządzenia przeciwmanipulacyjne). Interpretacja tak zastosowanej definicji spowodowała, iż przedstawiciele Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min przeciwpiechotnych uważają, iż w przypadku gdy nastąpi wybuch miny przeciwpancernej wyposażonej w takie urządzenie, powodując ofiary wśród ludności, wówczas taką minę należy uważać za przeciwpiechotną, czyli zakazaną w stosowaniu.

²⁶ Zob.: A. Ciupiński, K. Malak, *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, Warszawa 2004, s. 72.

²⁷ P. Wroński, *Dobra mina do złej miny*, „Gazeta Wyborcza” z 7 marca 2000.

²⁸ M. Flaming, J. Wojciechowski, *Zbrodnie wojenne...*, op. cit., s. 557.

²⁹ *Ibidem*, s. 697.

Konwencja ottawska stanowi wyjątkowy dokument, którego ratyfikacja przez wszystkie państwa ma na celu wyeliminowanie min przeciwpiechotnych z arsenałów sił zbrojnych państw całego świata. Zasadniczymi komponentami Konwencji ottawskiej są zobowiązania państw-stron w następujących kwestiach:

- zakazu konstruowania, produkcji, nabywania, składowania, konserwacji, przekazywania min przeciwpiechotnych (art. 1) – „Zobowiązania ogólne”;
- zobowiązania państw-stron do zniszczenia wszystkich zapasów min przeciwpiechotnych, których są właścicielami (art. 4) – „Zniszczenie zapasów min przeciwpiechotnych”;
- zobowiązania państw-stron do zniszczenia wszystkich min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych znajdujących się pod jurysdykcją lub kontrolą tego państwa (art. 5) – „Niszczenie min przeciwpiechotnych w strefach zaminowanych”. Z potrzebą dotrzymania okresu wykonania tego zobowiązania w ciągu 10 lat od wejścia w życie Konwencji, co do danego państwa-strony ratyfikującego tę Konwencję;
- zobowiązania do udzielania pomocy w leczeniu ofiar min, ich readaptacji oraz integracji społecznej i gospodarczej a także w programach ostrzegania przed niebezpieczeństwem (art. 6, pkt 3) – „Międzynarodowa współpraca i pomoc”;
- nakazu kontroli przestrzegania postanowień Konwencji. Polega on na wprowadzeniu wymogu wobec każdej ze stron Konwencji do składania sprawozdań o podjętych działaniach w zakresie implementacji Konwencji, prowadzenia współpracy i udostępniania swoich osiągnięć, oraz regularnego uczestniczenia w spotkaniach przeglądowych oceniających skuteczność traktatu.

Kolejnym bardzo istotnym obszarem zakazów określonych w Konwencji ottawskiej jest zakaz transferu min przeciwpiechotnych. Wprawdzie zakaz ten był uwzględniany w Znowelizowanym Protokole II z 1996 r., lecz umieszczenie go również w Konwencji ottawskiej ukazuje, jak istotne dla wyeliminowania min z arsenałów państw świata jest wprowadzenie wszelkich ograniczeń i zakazów dystrybucji tego środka walki. Państwu-stronie nie wolno w żaden sposób i w jakichkolwiek okolicznościach przekazywać min przeciwpiechotnych w sposób pośredni i bezpośredni. Oznacza to zakaz prowadzenia fizycznej działalności mającej na celu przemieszczenie min z jednego terytorium na drugie, jak również przenoszenie prawa własności lub kontroli nad minami.

Zgodnie z zapisem (art. 7) „Środki przejrzystości” każde państwo-strona zobowiązane jest przedstawiać Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych co-roczyzny raport prezentujący działania, które zostały podjęte w celu implementacji treści Konwencji. Raport powinien zawierać następujące informacje o:

- całkowitej liczbie posiadanych zapasów min przeciwpiechotnych wraz z podziałem na typy (pkt 1b);
- rozmieszczenie wszystkich stref zaminowanych będących pod jurysdykcją danego państwa (pkt 1c);
- typach i ilościach (nawet numeracja) wszystkich partii min przeciwpiechotnych zachowanych lub przekazanych w celu opracowania technik wykrywania min i dla nauczania tych technik (pkt 1d);
- programach rekonwersji lub unieruchomienia urządzeń do produkcji min (ilość, typy) (pkt 1e);
- stanie programów niszczenia min przeciwpiechotnych (pkt 1f);

Miny jako problem bezpieczeństwa współczesnego świata...

- typach i ilościach wszystkich min przeciwpiechotnych zniszczonych po wejściu w życie Konwencji (pkt 1g);
- parametrach taktyczno-technicznych każdego typu min, które były dotychczas wyprodukowane (pkt 1h);
- środkach prawnych podjętych przez państwo w celu wprowadzenia w życie zasad Konwencji (pkt 1i).

Istotną sprawą zawartą w Konwencji (art.10) „Regulowanie sporów” jest to, iż państwa-strony zobowiązane są (art.10.1) do uczestniczenia we wzajemnych konsultacjach i współpracy w przypadku zaistnienia sporów, jakie mogłyby wyniknąć w związku ze stosowaniem lub interpretacją traktatu.

Wprowadzenie Konwencji ottawskiej w życie nadało jednocześnie większy sens działaniom Humanitarnej Akcji Minowej³⁰ (ang. Humanitarian Mine Action), która realizuje wielopłaszczyznową działalność w zakresie udzielania pomocy zaminowanym krajom.

Obszary działalności Humanitarnej Akcji Minowej dotyczą:

- określania zagrożenia minowego, jego skali i wpływu min lądowych na populację danego kraju oraz rozpoznanie potrzeb w zakresie rozminowania;
- oczyszczanie terenów z min i przedmiotów niebezpiecznych, prowadzenie szkoleń w wyżej wymienionym zakresie oraz określanie standardów postępowania podczas prac rozminowania;
- aktualizacja dokumentacji, oznakowanie obszarów zaminowanych;
- edukacja ludności z zakresu postępowania w obszarach zagrożonych;
- koordynacja prac różnych organizacji działających w ramach Humanitarnej Akcji Minowej;
- zbieranie funduszy na działania z zakresu prac oczyszczających tereny z min przeciwpiechotnych.

Zakończenie

Dokonując analizy drogi wprowadzenia Konwencji ottawskiej na przełomie lat, należy stwierdzić, że wyraża ona wolę międzynarodowej społeczności mającej na celu wyeliminowanie min przeciwpiechotnych z arsenałów światowych współczesnych armii. Świadomość niedopracowania dokumentu może stać się przyczyną intensywnego rozwoju badań nad udoskonalaniem tego śmiertelnościanego „atrybutu wojny”. Dlatego trzeba poczynić wiele starań, aby świadomość ludzi, którzy decydują o losach naszej cywilizacji, upewniła ich w przekonaniu, że wszyscy ludzie i wszystkie narody pragną żyć w pokoju, a miny są tylko przyczyną tragedii i niekończących się cierpień ludzkich.

---

³⁰ Humanitarna Akcja Minowa jest programem działania Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min Przeciwpiechotnych, ang. *International Campaign to Ban Landmines* (ICBL), organizacja międzynarodowa walcząca o wyeliminowanie min przeciwpiechotnych. Została założona w 1992 r. Wraz z założycielką i koordynatorką prac Kampanii Jody Williams, organizacja została uhonorowana Pokojową Nagrodą Nobla w 1997 r.

Wpływ ubocznego działania min lądowych, a szczególnie min przeciwpiechotnych na wszystkie dziedziny życia nie jest w pełni znany i trudno jest ocenić w sposób bardzo dokładny to zjawisko. Wynika to z tego, iż ten środek walki był i nadal jest używany przez państwa tzw. biedne.

Po zakończeniu konfliktu zbrojnego największe straty, które oscylują w granicach około 90%, odnoszą się głównie do ofiar pochodzących z ludności cywilnej. Ofiarami padają najczęściej: kobiety, dzieci, starcy.

Dzięki szeroko zakrojonym działaniom na rzecz likwidacji min przeciwpiechotnych duży udział w tych poczynaniach miały również i nadal mają organizacje pozarządowe działające w ramach Międzynarodowej Kampanii na rzecz Zakazu Min Przewodnych (ICBL). Skupia ona około 1400 organizacji pozarządowych działających w 90 krajach, które w swojej działalności propagują ideę wyeliminowania broni minowej z arsenałów sił zbrojnych³¹.

Po dziesięciu latach od wprowadzeniu Konwencji ottawskiej należy stwierdzić, że:

- państwa-strony Konwencji, w celu wdrożenia jej postanowień, stworzyły system oparty na corocznych sesjach oraz na programie międzysesyjnych spotkań Stałych Komisji zajmujących się przestrzeganiem obowiązujących w Konwencji ustaleń;
- Konwencja obowiązuje w 156 państwach, co stanowi 80% wszystkich krajów świata;
- liczba państw produkujących miny przeciwpiechotne spadła z ponad 50 do zaledwie kilkunastu³²;
- zniszczono w sumie ponad 41,8 milionów min przeciwpiechotnych;
- 80 państw-stron zakończyło już proces niszczenia, a jedynie 10 posiada nadal w swoich składach miny przeznaczone do zniszczenia;
- w 2006 r. ilość ofiar min przeciwpiechotnych wzrosła o 16% w stosunku do 2005 r. Trzy czwarte tej liczby stanowią osoby cywilne, z których 34% to dzieci. Do sierpnia 2007 r. liczba osób, które przeżyły wybuch miny przeciwpiechotnej, wyniosła w skali światowej 473 tysiące;
- 70 państw i 7 terytoriów uznanych jest za „skażone” minami przeciwpiechotnymi. Wiele państw-stron Konwencji prawdopodobnie nie wypełni na czas zobowiązań związanych z usunięciem wszystkich min ze wszystkich znanych im i pozostających pod ich kontrolą obszarów zaminowanych. Opóźnienia te dotyczą co najmniej 14 z 29 państw, dla których termin rozminowania kończy się w 2009 r. lub w 2010 r. Dotyczy to: Bośni i Hercegowiny, Kambodży, Czadu, Chorwacji, Mozambiku, Nigru, Peru, Senegal, Tadżykistanu, Tajlandii, Wielkiej Brytanii (Falklandy), Wenezueli, Jemenu i Zimbabwe;
- miny przeciwpiechotne używane są obecnie częściej przez rozłamowe grupy zbrojne niż władze państwowe³³;

³¹ Zob. W. Bieńkowski, *Wykorzystanie broni minowej...*

³² *Landmine Monitor Raport 2007* wymienia trzynaście krajów produkujących miny przeciwpiechotne: Myanmar, Chiny, Kuba, Indie, Iran, Północna Korea, Południowa Korea, Nepal, Pakistan, Rosja, Singapur, Stany Zjednoczone i Wietnam.

³³ *Landmine Monitor Raport 2007* potwierdza użycie min przeciwpiechotnych oraz minopodobnych ładunków wybuchowych przez ugrupowania zbrojne, w co najmniej 8 krajach, włączając w to dwa Państwa-Strony (Afganistan i Kolumbia) oraz sześć państw niebędących stroną Konwencji (Myanmar, Indie, Iran, Liban, Pakistan, Rosja/Czeczenia, Somalia).

Polska podpisała Traktat ottawski 4 grudnia 1997 r., ale do dzisiaj nie dokonała jego ratyfikacji. Jesteśmy jednym z dwóch krajów Unii Europejskiej, obok Finlandii, które do tej pory nie poparło całkowitego zakazu min przeciwpiechotnych

Obecnie ponad 2/3 państw na świecie jest stronami Konwencji ottawskiej „o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz ich zniszczeniu”. Wśród tych państw znajdują się jedne z najbardziej „zaminowanych”, jak np. Angola, Bośnia. Przyjmując Traktat ottawski, rządy złożyły wiele obietnic: oczyszczenie terenów, zniszczenie istniejących składów, zapewnienie pomocy i godnego życia ofiarom³⁴, jednak życie toczy się dalej i rządzi się swoimi prawami...

Literatura

- Balcerowicz B., *Sily zbrojne w państwie i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2006.
- Barszczewski Z., *Przywrócone życie – rozminowanie ziem Polski*, Warszawa 1998.
- Bieńkowski W., *Wykorzystanie broni minowej w polityce obronnej współczesnych państw*, Warszawa 2003.
- Bieńkowski W., *Miny przeciwpiechotne w świetle prawa międzynarodowego*, „Zeszyty Naukowe AON” 2002, nr 2(47).
- Ciupiński A, Malak K., *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, Warszawa 2004.
- Clausewitz C., *O wojnie*, Lublin 1995.
- Derlicka K., *W kierunku świata bez min. Szczyt w Nairobi*, „Przegląd Czerwonokrzyski” 2004, nr 3.
- Encyklopedia wojskowa*, Warszawa 1936.
- Flemming M., *Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych. Zbiór Dokumentów*, Warszawa 2003.
- Jan Paweł II, *List Apostolski „Novo Millennio Ineunte”*.
- Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik socjologiczny*, Toruń 1999.
- Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, Genewa, 17 czerwca 1925, Dz.U. z 1929, nr 28, poz. 275.
- Protokół w sprawie oślepiającej broni laserowej, Wiedeń, 12 października 1995, Druk sejmowy nr 1747, z 4 lipca 2003.
- Protokół w sprawie zakazu lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń, Genewa, 3 maja 1996 r. (Protokół II do konwencji z 1980 r. w postaci zmienionej 3 maja 1996 r.).
- Protokół w sprawie zakazu lub ograniczeń użycia min, min pułapek i innych urządzeń (Protokół II) z dnia 10 października 1980 r.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1998.
- Rozporządzenie nr 1724/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 23 lipca 2001 r. dotyczące „działań przeciwko minom przeciwpiechotnym w krajach rozwijających się”.

³⁴ K. Derlicka, *W kierunku świata bez min. Szczyt w Nairobi*, „Przegląd Czerwonokrzyski” 2004, nr 3, s. 11.

Wiesław Szot

Rydyński Z., *Psychiatria wojskowa. Podręcznik*, Warszawa 1986.

Wiatr J.J., *Socjologia wojska*, Warszawa 1992.

Wroński P., *Dobra mina do złej miny*, „Gazeta Wyborcza” z 7 marca 2000.